

ISSN 1961-9472

ISSN en ligne 2257-8404

Kullanma talimatlarının çevirisindeki yabancı terimlerin dilbilimsel açıdan incelenmesi

İlhami Sığırıcı

Université Kırıkkale, Kırıkkale, Turquie
ilhami-sigirci@hotmail.com

Reçu le 18.07.2014 / Évalué le 03.07. 2016/ Accepté le 23.07.2016

Analyse linguistique des termes étrangers dans la traduction d'instruction

Résumé

La traduction médicale est considérée comme un des domaines les plus importants de la traduction technique. Des textes médicaux varient en grande partie du fait qu'ils concernent plusieurs domaines différents. Dans ce travail, on a étudié les instructions qui intéressent de près la santé publique, mais sur lesquelles il n'y a pas eu assez d'études jusqu'à présent en Turquie. On se définit, par conséquent, pour objectif l'étude des termes étrangers utilisés fréquemment dans ces instructions. L'objectif principal est de constater d'une part la façon d'utilisation de ces termes et d'autre part de les analyser du point de vue linguistique. Pour constituer notre échantillon, on a pris en considération au total, cent instructions, mais on n'en a retenu que sept où il figure plus de termes étrangers que les autres. Dans l'utilisation des termes appartenant à des langues différentes, on a constaté que la plupart des termes utilisés sont d'origine française et que la prononciation française des termes est fréquemment préférée même dans le cas d'utilisation des termes anglais.

Mots-clés: traduction, étude terminologique, terminologie, traduction médicale, instructions, termes étrangers, étude linguistique

Özet

Teknik çeviri alanlarından biri de tıp alanında yapılan çevirilerdir. Tıp metinleri çok farklı alanları ilgilendirdiğinden çeşitlilik göstermektedir. Bu alanlardan hedef kitlesi son derece geniş olan ve halk sağlığını doğrudan ilgilendiren, ama bu konuyla ilgili hiçbir çalışmanın bulunmadığı kullanım talimatlarını inceledik. Buradaki en temel sorunda kullanma talimatlarında sıklıkla kullanılan yabancı terimlerdir. Burada temel amaç, kullanılan terimleri dilbilimsel açıdan inceleyerek kullanım oranlarını ve biçimlerini ortaya koymak oldu. Bu araştırmamızı gerçekleştirebilmek için yüz kullanım talimatından oluşan bir bütünce oluşturduk. Bunlarda kullanılan yabancı terimlerin ne oranda kullanıldığını ayrıntısıyla ortaya koymak ve bütüncemizin genel özelliklerini belirlemek için yüz kullanım talimatının bütününe ele aldık. Bu kullanım talimatlarının tamamında çok fazla sayıda yabancı terim bulunduğundan

dolayı bunları ayrıntısıyla incelemek bu araştırmanın sınırlarının oldukça ötesine geçeceğinden bunlardan sadece yedisinde bulunan yabancı terimlere Türkçe karşılık önererek dilbilimsel açıdan inceledik.

Anahtar sözcükler: çeviri, terim incelemesi, terim bilim, tıp çevirisi, kullanım talimatı, yabancı terim, Türkçe karşılık, dilbilimsel inceleme

Linguistic analysis of foreign terms in the translation of instructions

Abstract

One of the areas of technical translations is the translation in the medical field. Medical texts vary to a great extent as they are from so many different areas of interest. In this study we examined the instructions which have a large target group and which interest the public health directly, but on which there aren't any studies. The basic problem is the foreign words that are used frequently in these instructions. The main goal here is to put forward the usage rate and styles of these words by analyzing the words from a linguistics perspective.

Keywords: translation, term, medical translation, term analysis, instructions, foreign terms, turkish equivalent, linguistic analysis

0. Giriş

Teknik çeviri alanlarından biri de tıp alanında yapılan çevirilerdir. Tıp metinlerinin çevirisi hukuk ve dini metinlerin çevirisi kadar eskiye dayanır. Metin türü olarak değerlendirildiğinde, tıp metinleri bilgilendirici metin türüne örnek oluştururlar, nesnel durumların, olayların ve olguların betimlenmesine yöneliktirler” (Göktürk, 1994 : 27) Hedefleri bilgilendirmek ve aydınlatmaktır. Hedef kitleleri, diğer alanlarla karşılaştırıldığında son derece geniştir. Zira yeri geldiğinde toplumun neredeyse bütün kesimlerini ilgilendirirler: Başta hekimler, eczacılar, tıp eğitimi alan öğrenciler, hastalar, laborantlar, hemşireler vb.

Tıp metinleri çok farklı alanları ilgilendirdiğinden çeşitlilik göstermektedir: Kullanım talimatları, doktor reçeteleri, tıp kitapları, yazılı ve görsel basında her düzeyde alıcının anlayabileceği biçimde oluşturulmuş sağlıklı yaşam veya hastalık belirtileriyle ilgili genel bilgi veya öğüt içeren yazılar, konuşmalar, raporlar ve tahlil sonuçları tıp metinlerine örnek olarak verilebilir. Her alanda olduğu gibi tıp alanında kullanılan dilin de kendine özgü terimleri ve anlatım biçimleri vardır. Açıklık tıp dilini “çıplak gerçeğin üzerine giydirilmiş, teknik terimlerden oluşan bir dildir” biçiminde tanımlar (Açıklık, 1995 : 39). Ülkemizde tıp çevirisi konusunda yapılan çalışmalar daha çok terimlerle ilgili olduğundan tıp terimleri sözlüğü ve dili özleştirme talimatları oluşturulmuştur (Ertem,1998, Elhan, 2003, Gökmen, 2001, Canda, 1993).

Tıp terimleri çevirisinde yer alan terimlerin diğer alanlardaki metin çevirisinde kullanılan terimlerden oldukça çeşitli olduğu saptanır. Kuşkusuz her alanın kendine özgü bir terimcesi vardır. Ancak tıp terimleri daha fazla bir ön çalışmayı gerekli kılar. Latince, Grekçe terimlerin önek, sonek takılarını, kök olan terimleri, kısaltmaları, simgeleri, özellikle de eponimleri bilmeyi gerektirir (Bkz Erten, 2003 : 62-73). Dolayısıyla tıp dili de özel teknik terimlerden oluşan bir dildir. Bu dilin terim dağarcığı hastalığın teşhisine, tedavisine, önlenmesine ve araştırılmasına yönelik terimlerden oluşmaktadır. Bu nedenle bu dil tıp eğitiminden geçmiş bireylerce kullanılmakta, tıp eğitimi almamış insanlar ise bu dile tamamen yabancı kalmaktadır (Hudson, 1978 : 5, Erten, 2003 : 35). Dolayısıyla tıp dili bir üst dildir ve belirli koşullar oluşmadıkça kullanılmamaktadır. Bu üst dilin kullanımına, sıklıkla sağlıkla ilgili konular, hastane ortamı ve aynı meslek grubundaki bireyler söz konusu olduğunda başvurulur. Bu dilde en sık karşılaşılan ya da en önemli sorunlardan biri, hekimlerin hastalarıyla iletişim kurarken kullandıkları Latince ve Grekçe kökenli veya tamamıyla İngilizce, Fransızca gibi yabancı dillere ait terimlerdir.

Bu yabancı terimler kaynak dillerden Türkçeye aktarılan kullanım talimatlarında da yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Bu durum kullanım talimatlarının hedef kitle tarafından anlaşılmasında sorunlara yol açar. Buradaki en temel sorun kullanım talimatlarının Türkçeye çevirisi sırasında doğrudan kullanılan yabancı terimlerdir. Çoğu zaman bu terimlerin Türkçe karşılıklarının verilmediğini saptıyoruz. Türkiye, hali hazırda diğer birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ilaçlarının büyük bir kısmını ithal etmekte ya da yabancı patentlerle üretimini gerçekleştirmektedir. Bu ithal edilen ve üretilen ilaçlar, dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren küresel şirketlerine aittir. Dolayısıyla bu firmaların ilaçların kullanım talimatlarını farklı dillere çevirttirirken sıklıkla, İngilizce ve Fransızca gibi dillere ait terimlere başvurduğunu saptıyoruz.

1. Yöntem ve Bütünce

Prospektüs, Türkçede yeni biçimiyle kullanma talimatı (KT) içeriğinin karmaşıklığı sebebiyle geçmişten günümüze kadar hedef kitlesinin büyük çoğunluğu tarafından tam olarak anlaşılmasında büyük sorunlar yaşanmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri çok fazla sayıda yabancı terimin kullanılmasıdır. Sık kullanılan ve kolayca anlaşılması gereken terimlerin Türkçede tam karşılıkları bulunurken hâlâ yabancı terimlerin kullanılmaya devam edilmesi de düşündürücüdür. Bu amaç doğrultusunda, KT'lerde bulunan yabancı terimleri saptamak, bunlara Türkçe karşılık önermek ve bu terimleri dilbilimsel açıdan incelemek çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır.

Öncelikle bu araştırmamızı gerçekleştirebilmek için yüz KT'den oluşan bir bütünce oluşturduk. Bunlarda kullanılan yabancı terimlerin ne oranda kullanıldığını ayrıntısıyla ortaya koymak ve bütüncemizin genel özelliklerini belirlemek için yüz KT'nin bütününe ele aldık. Bu KT'nin tamamında çok fazla sayıda yabancı terim bulunduğundan dolayı bunları ayrıntısıyla incelemek bu araştırmanın sınırlarının oldukça ötesine geçeceğinden bunlardan sadece yedisinde yer alan terimleri dilbilimsel açıdan incelemekle yetineceğiz. Farklı ilaçlara ait bu yedi KT'yi ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz çalışmamızda öncelikle yedi ilacın (Cycladol, Lyrıca, Deflamat, Thermo-Doline, Otrivine Menthol, Relestat, Apraljin Fort) KT'deki yabancı terimleri tespit ettik. Sonraki aşamada bu terimlerin hangi dillere ait olduğunu ortaya koyduk. Daha sonraki aşamada ise bulmuş olduğumuz bu terimlerin ilgili dillerdeki özgün biçimlerini tespit ederek, bunların biçimbilimsel özelliklerini belirlemeye ve sonrada bu terimlere Türkçe karşılıklar önermeye çalıştık.

2. Kullanma Talimatları ve Terimler

Her metnin kendi biçimsel özelliklerini belirleyen bir yazılış amacı vardır. Bir doktor reçetesi, bir ferman, bir nota, bir bildiri, bir deneme yazısı ya da bir kanun maddesinin düzenlenişinin kendine özgü bir üslubu ve dış görünüşü vardır. Bu iki öge toplumlarca zaman içinde kabul edilmiş ve geliştirilmiş düzenlemelerdir. Çeviri kuramı açısından metin türü ile çeviri yöntemi arasında doğrudan bir ilişki olduğundan dolayı, kullanım talimatlarını metin türü olarak sınıflandırmak gerekir. Bu açıdan bakıldığında, kullanım talimatları açıklayıcı bilgilendirici metin türüne girmektedir. Bilgilendirici metin belli bir konuyu açıklamaya yönelik ya da bir konuyu öğretmeye yönelik olduğundan, o konu ile ilgili teknik terimleri ve belli bir üst dilin kullanılması söz konusudur. Bu metinlerde teknik terimler kullanılması bilgi verici olmalarına bağlanabilir (Günay, 2001 : 267). Burada aktarılan bilgileri anlama, alıcının bilgi birikimine, dil düzeyine, kültürel durumuna, yaşına, cinsiyetine, sosyal çevresine ve statüsüne bağlıdır. Dolayısıyla buradaki temel sorun göndergelerin doğru anlaşılmasına, dil içi ve dil dışı etkenlere bağlıdır.

KT'leri ayrıntısıyla incelediğimizde, bunların tamamında İngilizce ve Fransızca terimlerin sıklıkla kullanıldığını, yüzde yüz Türkçe terimlerden oluşmuş hiçbir KT'nin bulunmadığını saptıyoruz. Burada önemli bir noktanın altını çizmemiz gerekiyor. KT'lerdeki bazı terimlerin hem Fransızcada hem de İngilizcedeki yazılış biçimleri birebir aynı olduğundan bunların gerçekte İngilizce mi yoksa Fransızca mı olduğunun ayırımına varmak son derece güçtür. Bu durumu aşağıda verdiğimiz örneklerde görebiliriz: gastrointestinal (gastrointestinal ing.fr), enflamasyon (inflammation, ing., fr.), somnolans (somnolence ing., fr.), vertebral (vertabral ing., fr.), lokal (local ing., fr.), semptomatik (symptomatic, ing., fr.), konstipasyon (constipation ing., fr.),

kontakt (contact ing., fr.), lezyon (lesion ing., fr.), paranasal (paranasal ing., fr.), konsantrasyon (concentration), travma (trauma ing., fr.), psikotik (psychotic ing., fr.), advers (adverseing.,fr.), gastrik (gastrique ing., fr), inkontinans (incontinence ing.,fr.), kognitif (cognitive ing., fr.),vb.

Öte yandan incelediğimiz KT'lerin tamamında İngilizce terimlerin neredeyse hepsinde İngilizcedeki seslendirilme biçimlerinin Türkçeye aktarılmadığı, daha ziyade Fransızcadaki söyleniş biçimlerinden hareketle kullanıldığını ve yazıya aktarıldığını saptıyoruz. Bunun en önemli nedeni Fransızcayla Türkçe arasındaki %70 ses benzerliğidir. Bu yüzden terimlerin kullanımında Fransızcadaki söyleyiş biçimleri sıklıkla tercih edilmektedir. Kaldı ki genel olarak bakıldığında İngilizce söyleyiş biçiminin Türkçenin söyleyiş biçiminden oldukça uzak olduğu görülür.

KT'lerde yabancı terimlerin dışında *Romatoid artrit, osteoartrit, ankilozan spondilit, tendovajinit, miyalji, artralji, disüri, üriner inkontinans, nistagmus, miyoklonus, hiporefleksi, diskinezi, konjunktivit* ve *bursit* gibi çeşitli hastalık isimleri de bulunur. Türkçede kullanım sıklığı oldukça yüksek olan “*kullanılmak*” fiili yerine Fransızca *endike* “*indiquer fr.*” fiilinin tercih edildiği, “*kullanılmaz*” yerine de *konrendike*'nin “*contre-indiquer fr.*” çoğu zaman tercih edildiğini saptıyoruz. Bunların dışında KT'lerin neredeyse tamamında *etken maddeler, piyasa şekilleri, kullanım şekli, uyarılar gibi* madde başlıkları oluşturulurken kullanılan Türkçe ifadelerin dışında Fransızca “*indication*” ismi “*endikasyon + ları*” (*kullanıldığı yerler*) biçiminde, “*contre-indication*” da “*kontrendikasyon + ları*” (*kullanılmaması gereken durumlar*) biçiminde *kullanılmaktadır*. Ayrıca KT'lerde yer alan ilaç isimlerinin oluşturulmasında tamamıyla yabancı terimlerin tercih edildiğini, ilacın yabancı isminin hemen altında ise hedef kitle tarafından anlaşılmayı kolaylaştırma amacı güden “*krem*”, “*göz damlası*”, “*burun sprey*” ve “*film tablet*” gibi dilsel göstergelerin kullanıldığını saptıyoruz ; görüntüsel göstergeler ise nadiren kullanılmaktadır. KT'lerin içeriğinde bulunan yabancı kökenli terimlerin önüne bir takım Türkçe ekler, -lar (*reaksiyon + lar*), -dır (*endike + dir*), -u (*agregasyon+u*), -ı veya i (intolerans + ı), -de, -da (*ejakülasyon + da*) getirilerek ya da “*etmek*” fiilinin etken ya da edilgen biçimi yabancı sözcüğün önüne getirilerek (*tolere + edilmek, inhibe + etmek, tolere + etmek*) adeta Türkçeymiş gibi kullanıldığını ve Türkçeleştirdiğini söyleyebiliriz.

Kimi zamanda, KT'lerde kullanılan terimin doğrudan yabancı dildeki yazılış biçimi olduğu gibi korunarak Türkçeye aktarma yöntemi tercih edilmektedir. Bu durum genellikle İngilizceden doğrudan alınan terimlerle ilgilidir: *intragluteal* (ing.), *vertigo* (ing.), *abdominal* (ing.), *renal* (ing.), *reversibl* (ing.), *blister* (ing.), *tremor* (ing.), *intestinal* (ing.), *paranasal* (ing.), *nonsteroidal* (nonsteroidal ing.), vb.

Bunların dışında İngilizcedeki yazıldığı biçiminden biraz farklı bir biçimde Türkçeye aktarılan terimler de saptıyoruz: apati (apathy ing.), müsküloskeletal (musculoskeletal ing.), polip (polype ing.), peptik (peptic ing.), aminotransferaz (aminotransferase ing.), kinolon (quinolone ing.) vb.

KT'lerde en sık karşılaştığımız durumlardan biri de terimlerin yabancı dilde telaffuz edildiği biçimiyle Türkçeye aktarılması ve bu şekilde kullanma yoluna gidilmesidir. İngilizce terimlerin aksine bu durum daha çok Fransızca terimleri yakından ilgilendirmektedir: reaksiyon (*réaction is. fr.*), agitasyon (*agitation is. fr.*), lokal (local is. fr.), adolesans (*adolescence is. fr.*), somnolans (*somnolence is. fr.*), kolik (*colique is. fr.*), vascüler, (*vasculaire is. fr.*), oküler (*oculaire is. fr.*), parsiyel (*partiel s. fr.*), vb.

İngilizce terimlerin ise daha çok İngilizcedeki özgün biçimleriyle KT'lerde kullanıldığından dilbilimsel açısından değerlendirmeye uygun bir zemin oluşturmadığını belirtmek gerekir. Kaldı ki KT'lerin tamamını göz önüne aldığımızda İngilizce terimlerin Fransızca terimlerden daha az kullanıldığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Fransızca terimlerin kullanım oranı % 85'lere ulaşmaktadır. Bu nedenle incelemiş olduğumuz KT'lerde saptamış olduğumuz Fransızca terimlerin tamamını aşağıda üç biçimde veriyoruz. İlk önce, terimlerin KT'de saptandığı ve yazıldığı biçimi, ikinci olarak terimlerin Fransızcadaki özgün biçimi, son olarak da terimlerin Türkçe karşılıkları yer almaktadır: *tirimestre* (fr. trimestre, is., tr. üç aylık süre.), *eliminasyon* (fr. élimination is., tr. vücuttan çıkarılması), *renal* (fr. rénale, s., tr. böbrekle ilgili), *lokal* (fr. local, e, s., tr. sınırlı), *reaksiyon* (fr. réaction, is. tr. tepki), *parsiyel* (fr. partiel, le, s., tr. kısmi), *semptom* (fr. symptôme is., tr. belirti), *hemoraji* (fr. hémorragie, dış., tr. kanama), *mental* (mental s., tr. zihinsel), *hipersensivité* (fr. hypersensivité is., tr. aşırı duyarlık), *ulserasyon* (fr. ulcération is., tr. ülser oluşması), *gastrik* (fr. gastrique, s., tr. mideyle ilgili), *epilepsi* (fr. épilepsie, is., tr. sara), *sistemik* (fr. systémique, s., tümüyle ilgili), *periferik* (fr. périphérique, s., tr. çevresel), *periferal* (fr. périphéral, e, s., tr. etrafa ait), *konstipasyon* (fr. constipation, is., tr. kabızlık), *kognitif* (fr. cognitif, ive, s., tr. bilişsel), *postural* (fr. posturale, s., tr. vücudun duruşuyla ilgili), *ürtiker* (fr. urticaire, is., tr. kurdeşen), *erüpsiyon* (fr. éruption, is., tr. deri döküntüsü), *perforasyon* (fr. perforation, is., tr. delinme), *adolesan* (fr. adolescent, is., tr. yeni yetme), *konfüzyon* (fr. confusion, is., tr. karışıklık), *abdominal* (fr. abdominal, e, s., tr. karınla ilgili, karınsal), *somnolans* (fr. somnolence, is., tr. yarı uyku hali), *inhibe* (fr. inhiber, f., tr. yasaklamak), *terapötik* (fr. thérapeutique s., tr. tedaviyle ilgili, tedavi yolu), *tolere* (fr. tolérer, f., tr. dayanmak), *perfüzyon* (fr. perfusion, is., tr. serum verme), *interstisyel* (fr. interstiel, le, s., tr. doku aralarında bulunan), *reversibil* (fr. réversible (s., tr. ters düz edilir, döndürülebilir), *inhibisyon* (fr.

inhibition, is. tr., *sinirsel tutukluk*), *enjeksiyon* (fr. injection, is., tr. şırınga, iğne yapma), *abse* (fr. abcès is., tr. *çiban*), *konjesyon* (fr. congestion, is., tr. *tıkanıklık*), *dekonjesyon* (fr. décongestion, is., tr. *kanamanın durdurulması*), *ekzama* (fr. eczémateux, euse, s., tr. *egzamalı*), *kolik* (fr. colique, s., tr. *karın ağrısı, ishal*), *dejeneratif* (fr. dégénératif, ive, s., tr. *bozulan, değişen*), *agregasyon* (fr. agrégation, is., tr., *topaklanma*), *iritasyon* (fr. irritation, is., tr. *tahriş edici (gözde) katılgan zar yangısı*), *konjektivit* (fr. conjonctivite, is., tr. (gözde) *katılgan zar yangısı, göz ingini*), *konjunktival* (fr. conjonctival, ale, s., tr. *ince mukoza*), *oküler* (fr. oculaire, s., tr. *gözle ilgili*), *nazal* (fr. nasal, s., tr. *burun, geniz*), *periferik* (fr. périphérique, s., tr. *çevresel, dış, kenar*), *jeneralize* (fr. généraliser, f., tr. *genelleştirmek, yaygınlaştırmak*), *endikasyon* (fr. indication, is., tr. *fayda, yarar*), *kontrendikasyon* (fr. contre-indication, is., tr. *sakınca*), *konvülsiyon* (fr. convulsion, is., tr. *çarpma*), *malabsorpsiyon* (fr. malabsorption, is., tr. *kötü emilim*), *parsiyel* (fr. partiel, le, s., tr. *kısmi*), *postoperatuvar* (fr. opératoire, s., tr. *ameliyat sonrası*), *post-operatif* (fr. opératif, ive, s., tr. *ameliyat sonrası*), *perforasyon* (fr. perforation, s., tr. *delinme*), *fatal* (fr. fatal, e, s., tr. *ölümcül*), *enflamatuvar* (fr. inflammatoire, s., tr. *iltihaplanmış, iltihaplı*), *enflamasyon* (fr. inflammation, s., tr. *iltihap*), *antienflamatuvar* (fr. anti-inflammatoire, s., tr. *iltihaplanmayı giderici*), *konjestiv* (fr. congestif, ive, s., tr. *kanamalı*), *vasküler* (fr. vasculaire, s., tr. *damarla ilgili*), *palpitasyon* (fr. palpitation, s., tr. *çarpıntı*), *toksosite* (fr. toxicité, s., tr. *zehirlilik*), *absorpsiyon* (fr. absorption, s., tr. *emilim*) ve *ajitasyon* (fr. agitation, s., tr. *çarpıntı*).

Yukarıdaki terimleri incelediğimizde, burada bulunan atmış dokuz terimden yirmi beşinin sıfat olduğunu, geri kalanının ise isim olduğunu saptıyoruz. Dolayısıyla isimler sıfatlardan daha fazla kullanılmaktadır. Kullanılan isimlerin ortak özelliği ise genellikle fiziksel veya ruhsal bir rahatsızlığı ifade etmeleridir.

Her ne kadar Fransızca ve Türkçenin ses dizgesi bazı açılardan benzerlik sunsa bile birbirinden tamamen farklıdır. Bu nedenle yukarıda vermiş olduğumuz bazı terimlerin söylenişinde bir takım yanlışlıklar meydana geldiğini saptıyoruz. Burada kullanılan terimler doğrudan Fransızcada telaffuz edildiği biçimiyle Türkçeye aktarılmış gibi görünse de, Türkçede sesletimi zor olan ya da bulunmayan seslerin değişikliğe uğraması söz konusudur. KT'lerde kullanılan terimlerde saptamış olduğumuz söyleyiş yanlışlıklarını dizgeli bir biçimde incelemek için aşağıdaki çizelgeyi oluşturuyoruz.

Terimin Fransızcadaki Özgün Biçimi	Uluslar arası Sesbilgisi Abecesi (API)	KT'deki Yazılış Biçimi	Terimde Saptanan Ses Değişimi
trimestr	[tRimestR]	tirimestr	epentez
elimination	[eliminasiʒ]	eliminasyon	[ʒ] → [on]
adolescence	[adolesüs]	adolesan	[ä] → [an]
somnolence	[somonlös]	somnolans	[ä] → [an]
perfusion	[peRfyzjö]	perfüzyon	[j] → [on]
réversible	[ReveRsibl]	reversibil	epentez
inhibition	[inibisiʒ]	inhibisyon	[ʒ] → [on]
agrégation	[agRegasiʒ]	agregasyon	[ʒ] → [on]
irritation	[iRitasiʒ]	iritasyon	[ʒ] → [on]
convulsion	[kövylsiʒ]	konvülsiyon	[ʒ] → [on]
pérforation	[peRfoRasiʒ]	perforasyon	[ʒ] → [on]
postopératoire	[postopeRatwa:R]	postoperatuvar	[w] → [uva]
palpitation	[palpitasjö]	palpitasyon	[j] → [on]
conjonctive	[kõjõnktival]	konjunktival	[u] → [o]
congestion	[kõʒEstjö]	konjesyon	[tj] → [j]

Çizelge 1: Söyleyiş Yanlışları

Tabloda göstermiş olduğumuz terimlerle, bunların Türkçede kullanıldıkları biçimleri karşılaştırdığımızda, bu terimlerin gerçekte Fransızcadaki söylenme biçimleriyle aynı olmadığını söyleyebiliriz. Örneğin *postopératoire* (s.) [postopeRatwaR] Türkçe KT'ye '*postoperatuvar*' olarak geçmiştir. Burada Fransızcada üç yarı ünsüzden biri olan [w] sesi yerine [v] kullanılmaktadır. Aynı durum 'inflammatoire' teriminde de söz konusudur. Türkçenin ses dizgesinde [w] yarı ünsüzü bulunmadığından dolayı, her iki terimin son seslemedeki [wa], [uva] biçimine dönüşmüştür. Türkçenin ses dizgesinde [j] yarı ünsüzü yer alırken Fransızcanın ses dizgesinde ise üç yarı ünsüz bulunur: [w], [j], [v]. Bu ünsüzler her zaman bir ünlü önünde bulunurlar ve ancak bu ünlünün yardımıyla söylenebilirler. Bu yüzden, F. Carton (1974 : 62) bu sesleri "geçiş sesleri" olarak adlandırır.

réversible (s.) [ReveRsibl] sözcüğü, '*reversibil*' olarak kullanılmıştır. Çünkü Türkçede, daha rahat söyleyişi kolaylaştırmak için iki sessiz yazıbirim arasına sesli harf yerleştirme sıklıkla söz konusudur. Aynı durumu *trimestr* (er.) [tRimestR] teriminde de görmekteyiz. Türkçe terimlerde genellikle ilk seslemede arka arkaya gelen iki ünsüzün seslendirilmesindeki güçlük "tirimestr" sözcüğünün seslendirilişinde olduğu gibi ilk sesleminde bulunan [t] ve [r] ünsüzün arasına [i]

ünlüsünün girmesine yol açar. Bu durum sesbilimde ünlü içtüremesi (épenthese) olarak adlandırılır ve aşağıdaki gibi gösterilebiliriz:

[t]+düz kapalı ünlü [i]+ötümlü ünsüz [R]

inhiber (gçl. f.) [inibe] ve inhibition (is. dış) [inibisjō] terimleri Türkçe KT'lerde, 'inhibe' ve 'inhibisyon' olarak seslendirilmiştir. Oysaki bu terimlerin Fransızcadaki özgün biçimlerinde, [h] okunmaz harf olarak nitelendirildiğinden dolayı /h/ sesi olmadan telaffuz edilir.

élimination (is. dış) [eliminajō], adolescence (is. dış) [adolesās], perfusion (is. dış) [peRfyzjō], agrégation (is. dış) [agRegasjō], convulsion (is. dış) [kövylsjō], pérforation (is. dış) [peRfoRasjō] gibi terimlerdeki geniz ünlülerinin [j], [ē] ve [ā] kullanıldığını saptıyoruz. Oysaki bu ünlülüler Türkçenin ses dizgesinde yer almazlar. Kaldı ki bu terimlerdeki söyleyiş yanlışlığı Türkçenin ses dizgesinde bu tür geniz ünlülerinin yer almamasından kaynaklanır. Dolayısıyla bu terimlerde yer alan geniz ünlüleri Türkçede /a/, /o/, /e/ sesli harflerinin önüne bir geniz /n/ ünsüzü eklenerek seslendirilmektedir. Dolayısıyla geniz ünlüleri Türkçede /en/, /an/, /on/, /ön/ biçiminde genizlilik özelliğini yitirmiş biçimde söylenirler. Oysaki Fransızca da bunların sesletimi sırasında /e, ö, o, a/ sesli harfleri yanında burundan sadece küçük bir /n/ sesi çıkar (Bkz, Sığırıcı, 2014 : 91-100):

Fransızca geniz ünlüleri	API	Türkçede söyleniş biçimleri	Uluslararası sesbilgisi abecesine (API) göre yazılışı
Ön geniz ünlüsü	[œ]	-ö + n	[œn]
Ön geniz ünlüsü	[ē]	-e + n	[en]
Art geniz ünlüsü	[ā]	-e + n	[an]
Art geniz ünlüsü	[j]	-o + n	[ɔn]

Fransızcadaki ünlü ses dizgesinin en önemli özelliği, sekiz ağız ünlüsünün yanında, dört geniz ünlüsünün de bulunmasıdır. Bu nedenle Fransızca, Türkçeden olduğu gibi İngilizce, Almanca, İspanyolca gibi dillerden ayrılır.

Diğer bir durumda “r” sesbirimiyle ilgilidir: trimestr (fr. er), perfusion (fr. is. dış), réversible (fr. s.), agrégation (fr. is. dış), irritation (fr. is. dış), pérforation (fr. dış), postopératoire (fr. s). Bu terimlerin söylenişinde ölçünlü Fransızcada sıklıkla kullanılan yumuşak art damak ünsüzü olan [R], Türkçede çarpmalı [r] biçimine dönüşmektedir. Zira Türkçede bulunan çarpmalı /r/'nin Fransızcadakine benzer bir söylenişi yoktur. Fransızcada bu ses, dil sırtının küçük dile doğru hafif bir sürtünmesiyle çıkarılır. Ölçünlü Fransızcada kullanılan /R/'nin diğer üç değişikliğiyle karşılaştırıldığında en yaygın olanı bu sestir. Örneğin bu değişikliklerden, tek çarpmalı /r/, dil

ucunun dış etlerine çarpmasıyla çıkarılır ve bu ses Fransızcanın bazı lehçelerinde, Québec ve Montréal'de hâlâ kullanılmaktadır (Sığircı, 2006 : 45).

Son olarak da congestion fr. [kɔ̃ʒɛstjɔ̃] terimi Türkçeye “konjesyon” biçiminde aktarılmıştır. Burada son seslemede bulunan dil ucu dişeti ünsüzü /t/ düşürülerek [jɔ̃] biçiminde söylenmektedir : [tjɔ̃] P [jɔ̃] ; conjonctival [kɔ̃jonktival] terimi ise “konjunktival” biçiminde kullanılmaktadır. Bu terimin ikinci sesleminde bulunan yuvarlak ön önlü [o], bir başka yuvarlak ön ünlü olan [u]’ya dönüşmüştür: [u] P[o].

3. Sonuç

Kullanım talimatlarını genel olarak değerlendirdiğimizde, yabancı terim içermeyen ya da sadece Türkçe terimlerden oluşturulmuş kullanma talimatını bulunmadığını, kullanılan terimlerin daha çok Fransızca ve İngilizce terimlerden oluştuğunu, ama Fransızca terimlerin kullanma sıklığının daha yüksek olduğunu ve % 85’e ulaştığı sonucuna varıyoruz. Kullanılan yabancı terim sayısını göz önünde bulundurduğumuzda, kullanma talimatlarının alan dışında kalanlar haricinde, hitap ettikleri hedef kitlenin alıcıları tarafından kolay anlaşılır olmadığı açıktır. Kullanım talimatlarının metin türü olarak, bilgilendirici metin türüne örnek oluşturduklarından hedefleri ilacın kullanımı ve içeriği konusunda alıcıları bilgilendirmek ve aydınlatmaktır. Dolayısıyla hedef kitleleri, diğer birçok alanla karşılaştırıldığında oldukça geniştir. Zira yeri geldiğinde toplumun neredeyse bütün kesimlerini ilgilendirirler: Başta hekimler, eczacılar, tıp eğitimi alan öğrenciler, hastalar, laborantlar, hemşireler vb.

Kullanma talimatında yer alan bazı terimler İngilizce ve Fransızcada aynı yazıbirimler kullanılarak oluşturulduğundan bunların gerçekte İngilizce mi yoksa Fransızca mı olduğun ayırımına varmak oldukça güç bir durum olduğu ortaya çıkmıştır. İngilizce terimlerin daha ziyade İngilizcede yazıldığı biçimi korunarak Türkçeye aktarıldığı, Fransızca terimlerin ise bu dilde telaffuz edildiği biçimiyle Türkçeye aktarıldığını saptıyoruz. Bu durum Fransızca ve Türkçe arasındaki %70 ses benzerliğinin bulunmasından, başka bir deyişle iki dilin ses dizgesinin bir birine yakın olmasından kaynaklanıyor. Bu nedenle yabancı terimlerin kullanımında Fransızcadaki söyleyiş biçimin tercih edildiğini kolaylıkla söyleyebiliriz. Kaldı ki Türkçenin gerek genel sözlüklerinde gerekse terim sözlüklerinde yer alan Fransızca telaffuzlu terimlerin sayısı azımsayamayacağımız kadar çoktur (Sığircı, 2006 : 33). Gündelik konuşmalarımızda bile bu şekilde kullandığımız sayısız terimi ya da sözcüğü bu duruma örnek gösterebiliriz. M. Kurt (2014) tarafından yapılan bir çalışmada Fransızcadan Türkçeye geçen terim sayısının 22800 olduğu belirtilmiştir. Fransızca telaffuzlu terimler dilimizde oldukça uzun bir süreden beri kullanıldığından bu terimlerin neredeyse Türkçe olduğunu bile

düşünülür ve iddia edilir noktaya gelinmiş olduğunu söylemek olasıdır. Burada belki de şu önlü sözü hatırlamak gerekir: *Galat-meşhur lügat-ı fasihten evladır*.

Bütüncemizde Fransızca terimlerin kullanımında genel olarak tespit ettiğimiz üç farklı durum söz konusudur: Birincisi, Fransızcanın ses dizgesinde yer alan geniz ünlülerinin [ɔ̃], [ɛ̃] ve [ã] Türkçenin ses dizgesinde bulunmamasından dolayı Türkçede [on], [en] ve [an] biçiminde söylenmesidir. İkincisi Fransızcada dil sırtının küçük dile doğru hafif bir sürtünmesiyle çıkarılan “r” sesbiriminin bir değişkesi olan [R]’nin Türkçenin ses dizgesinde yer almamasından dolayı, bu sesin dilin damağa çarpmasıyla çıkarılan çarpmalı [r] biçiminde söylenmesidir. Üçüncüsü ise ünlü iç türemesidir. Temelde bu durum, Türkçede terim içinde ilk seslemde arka arkaya gelen iki ünsüzün birlikte söylenememesinden kaynaklanır, bu nedenle araya bir ünlü yerleştirilerek söyleme yoluna gidilir.

Son olarak da Kullanım talimatlarında yer alan ilaç isimlerinin oluşturulmasında tamamıyla yabancı terimlerin tercih edildiği, ilacın isminin hemen altında ise hedef kitle tarafından anlaşılmayı kolaylaştırma amacı güden “*krem*”, “*göz damlası*”, “*burun sprey*” ve “*film tablet*” gibi dilsel göstergelerin kullanıldığıdır. İlacın kullanımı konusunda bilgi verecek olan görüntüsel göstergeler ise nadiren kullanılmaktadır. KT’lerin içeriğinde bulunan yabancı kökenli terimlerin önüne bir takım Türkçe ekler getirilerek ya da sıklıkla “*etmek*” eyleminin etken ya da edilgen biçimi yabancı sözcükle birlikte kullanılarak (*tolere + edilmek, inhibe + etmek, tolere + etmek*) âdetâ bu terimlerin Türkçeymiş gibi kullanıldığını bir bakıma Türkçeleştirildiğini söyleyebiliriz. Bu çalışmanın kullanım talimatları konusunda ilk araştırma ve inceleme olduğundan hem terim hem de ilaçbilim alanındaki çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz.

Kaynakça

- Açıklık, I. 1995. “Türk tıp diline genel bir bakış”. *Çağdaş Türk Dili*. Sayı 1995, 39-40.
- Canda, M.Ş. 1993. *Tıp dili özleştirme kılavuzu*. İzmir : Saray Medikal Yayıncılık.
- Elhan, A. 2003. *Anatomi terimleri sözlüğü*. Ankara : Güneş Kitabevi.
- Ertem, G. 1998. *Kardiyoloji terimleri sözlüğü*. İstanbul : Yenilik basımevi.
- Erten A. 2003. *Tıp terminolojisi ve tıp metinleri çevirisi*. Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- Gökmen, G.F. 2001. *Temel tıp terimleri sözlüğü*. İzmir : Güven Kitabevi.
- Göktürk, A. 1994. *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: Yapı kredi yayınları.
- Carton, F. 1976. *Introduction à la phonétique du français*. Paris : Bordas.
- Günay, V. D. 2001. *Metin Bilgisi*. İstanbul : Multilingual.
- Kurt, M. 2014. *Fransızcadan Türkçeye geçmiş terimler sözlüğü*, yayın aşamasında.
- Güncel Farmalist. 2008. *Phzer*.
- Hudson, NK. 1978. *The jargon and the professional*. London : Macmillan Press.
- Maillot, J. 1971. “Terminologie et traduction”. *Meta: Journal des traducteurs*, Volume 16, p. 75-81.

Pavel, S. 1991. "Changement sémantique et terminologie". *Meta : journal des traducteurs*, volume 36, n°1, p. 41-48.

Sığırcı, İ. 2006. "Fransızcadan Türkçeye geçen terimlerin ses ve anlam değişimleri açısından incelenmesi». *Dilbilim Dergisi*, Sayı : 16, 33-52.

Sığırcı, İ. 2014. *Harflerden seslere, Fransızcada söyleyiş yöntemleri*. Ankara : Seçkin Yayıncılık.

Sığırcı, İ. 2000. "Terimbilimde tekanlılık sorunu". *Dil Dergisi*, Sayı 95, Ankara : Ankara Üniversitesi, 67-78.